

לְבַנְיִינָה שֶׁל הַלְכָה

הַלְכוֹת פְּקוּ"נ-5 - הַכְנַת תְּהַ לַחֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ סַכְנָה בַשַּׁבָּת

למדנו בשיעורים הקודמים שיכל הזריז בפקו"נ נשכר ואפי' על ספק פקו"נ מחללים שבת. עוד הזכרנו שיש מחלוקת ראשונים אם שבת הותרה (דהיינו שהיא כיום חול) או דחוייה בלבד אצל פקו"נ.

נפ"מ אפשרית למח' אם שבת הותרה או דחוייה - האם צריך שינוי בעשיית מלאכה לחולה שיש בו סכנה. יש שרוצים לתלות את מח' הרמב"ם והרמב"ן בשאלה זו.

הרמב"ן¹ דרש לעשות מלאכה בשבת לחולה שיב"ס בשינוי, אם אפשר - "דכל צרכי חולה אף על פי שיש בו סכנה היכא דאפשר למעבד לה למלאכה בשינוי שלא יתחלל בה שבת משנין ואין מחללין. והוא שלא יתאחר צרכו של חולה בשינוי זה כלל"

לעומת זאת הרב המגיד² דייק ברמב"ם שאין צורך לעשות בשינוי לפי שכתב "כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים"

יש שמסבירים³ שלדעת הרמב"ן שבת דחוייה אצל פקו"נ ולרמב"ם שבת הותרה אצל פקו"נ. אך יש דוחים⁴ ומסבירים שאין תלות בין שני הדינים.

מהו פסק השו"ע ביחס לשאלה אם צריך לעשות שינוי - נראה שדעת השו"ע שא"צ שינוי שהרי כתב לעשות ע"י גדולים (כשיטת הרמב"ם). לעומ"ז הרמ"א הוסיף שאם אפשר צריך לשנות ולעשות ע"י גוי (כשיטת הרמב"ן). נראה את דעות השו"ע והרמ"א ככתבם :

¹ תורת האדם (שער הסכנה ריש ד"ה בפרק מפנין)

² מגיד משנה הלכות שבת פרק ב הלכה יא

³ מנחת יחיאל ב סוף ס' עז' ועוד

⁴ תהלה לדוד שכח סק"ד ועוד

"כשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה, משתדלין שלא לעשות ע"י א"י וקטנים ונשים אלא ע"י ישראלים גדולים ובני דעת. **הגה:** וי"א דאם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור ע"י שינוי, עושה ע"י שינוי; ואם אפשר לעשות ע"י א"י בלא איחור כלל, עושין ע"י א"י (א"ז) וכן נוהגים; אבל במקום די ש לחוש שיתעצל הא"י, אין לעשות ע"י א"י (תוספות ור"ן)⁵"

האם מותר לחלל שבת עבור צרכים שאינם חיוניים לחולה שיב"ס?

לאחר שביררנו את השאלה אם צריך לעשות בשינוי, יש לדון בשאלה נוספת: עד היכן מותר לחלל שבת לצורך פקו"נ? האם אפשר לעשות לחולה שיב"ס גם דברים שאינם מועילים ישירות לרפא המחלה המסוכנת, כגון להכין תה בשבת לחולה שיב"ס? הרי התה אינו מרפא אלא רק נותן הרגשה טובה. ביחס לאיסור דרבנן: להלכה מותר לעשות לכל חולה אפילו חולה שאין בו סכנה מלאכות דאורייתא ע"י גוי⁶ כיון שאמירה לגוי אסורה מדרבנן והתירו איסור אמירה לגוי לצורך חולה ובמקום חולי לא גזרו.

אך אנו דנים אם יש היתר לעשות ע"י ישראל באיסור תורה.

השו"ע⁷ העתיק את **הרמב"ן**⁸: "מכה של חלל אינה צריכה אומד, שאפילו אין שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום, עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול"

הבאור הלכה דן בדברי השו"ע וכתב שהמגיד משנה פירש בדעת הרמב"ן שמותר לעשות מלאכות שהן צורך החולה אע"פ שאין בהן חשש פקו"נ.

אך הבה"ל עצמו סבור שניתן לפרש אחרת את דברי הרמב"ן ולומר שלדעת הרמב"ן אין היתר מלאכה בדבר שאין בו חשש פקו"נ. מה גם שרבים הפוסקים החולקים על היתר מלאכה בדבר שאין בו פקו"נ. לכן יש להחמיר בדין זה וכך הכריע להלכה- "**ולענ"ד** צ"ע דלפי הנראה הרבה פוסקים

⁵ שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח סעיף יב

⁶ או"ח שכח, יז

⁷ שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח, סעיף ד

⁸ תורת האדם (שער הסכנה ד"ה בפרק אין מעמידין). מובא בב"י. ומדברי רש"י משמע דלא שרי לחלל שבת בשביל חולה שיש בו סכנה אלא דוקא בדבר שאם לא יעשוהו לו הוא מסוכן למות בשבילו אבל דבר שאף אם לא יעשוהו לו אינו מסוכן למות בשבילו אין עושין אותו על ידי ישראל (ב"י)

חולקים על סברא זו... גם מדברי הרמב"ן בעצמו אין ראיה כ"כ דהא דכתב עושין לו כל שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות מסתברא שאין כוונתו אפילו לדבר שאינו להעביר הסכנה"

א"כ דעת השו"ע בשאלה האם מותר לחלל שבת עבור צרכים שאינם חיוניים לחולה שיב"ס אינה ברורה, שהרי ציטט את הרמב"ן ויש מחלוקת בפירוש הרמב"ן.

הבה"ל מאריך לבאר ולהוכיח שדעת רוב הפוסקים בזה לאסור⁹ אמנם בסוף דבריו כתב: **"א"כ בודאי היה מהנכון להחמיר באיסורי תורה ובפרט שהוא שלא במקום סכנה"** ונקט בלשון חומרא- כלומר שזה לא עיקר הדין ועוד כתב לאחר מכן שתי הסתייגויות " [1] ודע עוד דאפילו לפי דעת האוסרים הנ"ל היינו דוקא בדבר שברור לנו שלא יכבד חליו ע"י מניעת דבר זה אבל בדבר שיש חשש שע"י מניעת דבר זה יחלש ויכבד חליו מחללין עליו השבת... [2] ולפי דברי המאירי הנ"ל ביומא משמע שאם ע"י פעולת החילול הזה יתחזקו אבריו ג"כ אין למנוע דבר זה מאתו כיון שהוא חולה שיש בו סכנה"

פירוש דברי הבה"ל- כעקרון נכון שלא לחלל שבת עבור צרכים שאינם חיוניים אך אם כתוצאה ממניעת הפעולה שאינה חיונית החולה יחלש או שהפעולה שאינה חיונית תחזק את החולה – הרי מסתבר שהפעולה היא חיונית ויש היתר לחלל שבת ולעשות את הפעולה.

לאחר ההסתייגות של הבה"ל מובן שהדיון שלנו הוא רק בדברים שאינם מוכרחים לחולה כגון הכנת כוס תה.

א"כ הסיבה שיש לנו להתיר הכנת תה לחולה ושאר דברים שאינם חיוניים היא שבמקום שיש ספק שמא הכנת התה תועיל להקל על החולי יש בזה גדר של ספק פקו"נ וקיימא לן שאין מדקדקים בפקו"ני¹⁰.

חיזוק להבנה זו ניקח מדברי מו"ר הגר"א נבנצל שליט"א- הגר"א אמר לי שהרב מבריסק פסק כדעת המגיד משנה שמותר לחלל שבת עבור דברים שיש בהם צורך לחולה אפי' שאינם צרכי פקו"נ, נגד המ"ב. בהערות על המ"ב

⁹ "נחזור לעניננו דמוכח מהני פוסקים שהבאתי למעלה היינו רש"י ור"ת ור"י ותו"י תוספות ומאירי ורשב"א והא"י בשם הר"ר אליעזר דכל היכא דאינו מסוכן לדבר זה אין מחללים ... ולא נשאר לנו להקל כ"א דעת המגיד ומשמעות התשב"ץ ומשמעות המאירי"

¹⁰ או"ח שכט, ס"ק טו במ"ב

'ביצחק יקרא' כתב: "חזוק הגוף לחולה מסוכן לפעמים נותן לו כח עמידה בהסתבכויות כדאיתא בבה"ל...". א"כ לא כתב שניתן להקל כדעת המ"מ ובכל זאת נראה שהביא מקום להקל כפי שיטת הבה"ל. א"כ הגר"א נבנצל משאיר פתח להקל בדין הכנת תה לחולה על סמך דברי הבה"ל למרות שסובר שהלכה כדעת המ"מ.

עולה מן הדברים שעיקר הדין לאסור חילול שבת באיסור תורה עבור תה וכדו' לחולה שיש בו סכנה, דלא כמגיד משנה. כך יוצא מדברי מו"ר הגר"א נבנצל וכ"פ בשש"כ ואורחות שבת. עם זאת יש פתח להקל במקום שיתכן שהתה יועיל לחיזוק אברי החולה או למנוע הדרדרות במצבו כדברי הבה"ל ודברי הגר"א נבנצל. אמנם בדרבנן בודאי יש להקל, אך אם אפשר יש לעשות בשינוי כדברי הרמ"א וכ"פ באורחות שבת.

אמנם בחזון עובדיה דן בזה בהערה ומביא שהרדב"ז¹¹ כתב "דבר זה מחלוקת בין הפוסקים ואני מן המקילין... בדברים שיש בהם קצת צורך אפשר שאם לא תעשה לו הדברים שיש בהם קצת צורך יבוא לדברים שיש בהם צורך הרבה והדבר ידוע דאפילו ספק ספקא דוחה את השבת" כלומר הרדב"ז נוטה להקל בחילול שבת לצורך חולה בדבר שאינו מוכרח לרפואתו כיון שיתכן שמניעת הסיוע לחולה תוביל להידרדרות במצבו ואפילו ספק ספקא דוחה שבת.

עוד ציין הגר"ע יוסף שבשו"ע הרב¹² פסק כשיטת המ"מ. נביא את דברי שו"ע הרב כלשונו-

מכה של חלל... עושין לו כל מה שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות שהם יפים לחולה אף על פי שאין סכנה כלל במניעת הדבר ההוא כיון שמכל מקום החולי יש בו סכנה אבל כשיודעים ומכירים באותו חולי שהוא ממתין ואין צריך חילול אסור לחלל עליו אף על פי שהיא מכה של חלל...
 ויש אומרים שאפילו במקום שצריך חילול אין מחללין ע"י ישראל אלא בדבר שיש לחוש בו שאם לא יעשהו לו יסתכן אבל כל שאין במניעת אותו דבר סכנה אף על פי שמכל מקום צריך הוא לו ורגילין לעשותו לו בחול אין עושין אותו בשבת אלא ע"י נכרים כדין צרכי חולה שאין בו סכנה.
 (וכן יש לנהוג במדינות אלו שנוהגים להחמיר אפילו בדבר שיש סכנה במניעתו שלא לעשותו ע"י ישראל כל שאפשר לעשותו ע"י נכרי בלא דיחוי ועיכוב כלל כמו שיתבאר א"כ בדבר שאין במניעתו שום סכנה כלל יש לעשותו ע"י נכרי אף אם יש לחוש שיתעצל קצת אבל אם אין שם נכרי כלל יש לסמוך על סברא הראשונה ומכל מקום כל בעל נפש יחוש לעצמו באיסור של תורה):

¹¹ שו"ת רדב"ז חלק ד סימן קל (אלף ר)

¹² שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שכח סעיף ד

וכ"פ הצמח צדק בתשובה¹³. כיון שהחולה נהנה מהדבר הוי בכלל צרכי חושיב"ס שדוחים שבת. וכ"פ תהלה לדוד ונראה שדעת הגר"ע יוסף נוטה להקל אע"פ שלא פירש כן להדיא.

מסקנת הדברים להבנתנו בשאלה האם מותר לחלל שבת עבור חולה שיב"ס בצרכים שאינם חיוניים לפקו"נ: עיקר הדין לאסור כפסק המ"ב, אך אעפ"כ יש מקום רב לשיקול הדעת של הפוסק להקל הן מצד חשש רחוק של פקו"נ והן משום שיש פוסקים כדעת המגיד משנה שכל צרכי חולה שיב"ס דוחים שבת.

---

¹³ שו"ת צמח צדק (לובאוויטש) אורח חיים סימן לה "והרי לדעת מ"מ עושי' לו כל מה שרגילים לעשות לו בחול כמ"ש בש"ע (מדובר בשו"ע הרב) סעי' ד'."